

Literatura castellana

La literatura castellana té com a finalitat ampliar la formació literària i humanística de l'alumnat, adquirida durant les etapes educatives anteriors i en les matèries comunes de llengua i literatura del batxillerat. L'objecte d'estudi de la matèria és el discurs literari i pren com a base la lectura d'obres o de fragments representatius. Per mitjà de la literatura es pretén que l'alumnat aprofundeixi la seva visió del món i l'ampliï.

Per aconseguir aquests objectius, i en coherència amb els currículums de les etapes anteriors, en el batxillerat també cal articular i coordinar tots els ensenyaments lingüístics i literaris que es fan en totes les matèries de la modalitat i en les matèries comunes, incloses les llengües estrangeres.

El contacte per mitjà de la lectura i l'estudi de les obres més rellevants de la tradició literària és un motiu d'enriquiment que cal afavorir tot establint vincles entre les obres, el context i les idees. El coneixement de la pròpia tradició literària és necessari per entendre el capteniment, les actituds i el marc cultural que configuren la societat actual i és clau en l'evolució de les persones i en l'ampliació i consolidació del domini dels recursos de la competència comunicativa. Aquesta tradició, a més, es projecta en una gran varietat de contextos i de manifestacions artístiques.

La comparació amb textos d'altres èpoques, cultures i països, i la percepció que hi ha influències mútues que van més enllà de fronteres i límits cronològics i ideològics, permet constatar alhora la diversitat i les semblances de les cultures i els pobles, amb unes inquietuds i necessitats semblants, amb unes visions tòpiques recurrents i amb unes capacitats fabuladores similars.

Competències específiques de la matèria

La matèria desenvolupa principalment la competència estètica i literària, el foment de l'educació literària. La literatura, com a màxima expressió de les possibilitats d'una llengua, esdevé així una eina immillorable per a l'anàlisi, el coneixement i la reflexió sobre l'experiència humana. Així mateix, avala les possibilitats expressives i creatives de les llengües i afavoreix el desenvolupament de la pròpia competència comunicativa, una de les prioritats de tot el procés d'aprenentatge.

La matèria també té en compte el desenvolupament de la competència en la recerca i el tractament de la informació. Els aspectes propis de l'àmbit se centren en tot el que es relaciona amb els múltiples aspectes de la reflexió literària. Cal una tasca important de coordinació amb la resta de l'equip docent per consensuar estratègies i itineraris que facilitin els mètodes de recerca, la sistematització de la informació, l'ús de les diferents fonts i la planificació i elaboració del producte final.

Atès que un dels aspectes de l'estudi de la literatura té com a eix establir relacions amb les construccions literàries de diferents cultures, aquesta matèria també té com a objectiu el desenvolupament de la competència plurilingüe i

intercultural, cosa que caldrà atendre coordinadament des de totes les matèries que tinguin en compte la literatura.

Contribució de la matèria a les competències generals del batxillerat

A més de les competències pròpies de la matèria, la literatura contribueix també d'una manera molt eficaç al desenvolupament d'altres competències generals del batxillerat, com la competència digital, la competència personal i interpersonal i la competència en el coneixement i interacció amb el món. Les lectures de textos literaris són la porta oberta a les projeccions necessàries que fan que l'alumnat pugui formar-se com a persona.

Estructura dels continguts

Els continguts de la matèria s'organitzen en dues dimensions: la dimensió estètica i literària i la dimensió de recerca i tractament de la informació. La dimensió estètica i literària agrupa quatre tipus de continguts: comprensió de discursos literaris; coneixement dels textos clàssics de la literatura; participació en converses sobre textos literaris i producció de discursos crítics i literaris.

Pel que fa al coneixement dels gèneres i períodes literaris, l'objectiu immediat és que l'alumnat entengui que la literatura sorgeix de la societat i evoluciona conjuntament amb la societat. L'obra literària, a més, sorgeix de la pròpia tradició i pren posició en relació amb ella. Les diferents etapes cronològiques donen peu a diferents reflexions sobre la literatura com a fet social: la consideració de l'artista en la societat, l'aparició dels intel·lectuals, el paper de les institucions culturals, entre altres.

Es manté la cronologia perquè permet articular un fil narratiu coherent i fàcilment identificable amb altres currículums de literatura. Caldrà tenir molt present que s'ha d'atorgar tota la importància a obres contemporànies, cosa que, a més ve afavorida pel fet que la matèria d'història se centra en els segles XIX i XX. Els períodes anteriors seran vistos en funció d'una bona comprensió de les produccions contemporànies i, per tant, es fa imprescindible una selecció que caldrà harmonitzar entre totes les matèries literàries.

Tot i que la presentació dels continguts és fonamentalment cronològica i segons els gèneres, el currículum també permet articular seqüències didàctiques entorn de determinats temes o motius i els diferents enfocaments i tractaments que poden rebre segons la cultura o moviment literari, i en els diferents gèneres.

Caldrà tenir en compte el plantejament dels períodes i dels moviments artístics d'acord amb les diferents modalitats del batxillerat, de manera que sigui possible la transferència d'aprenentatges d'una matèria a l'altra. Per a l'alumnat de la modalitat d'arts, també caldrà insistir en les relacions entre les obres artístiques i literàries i els continguts dels llenguatges audiovisuals.

Connexió amb altres matèries

D'una manera general, i com passa en totes les matèries, el desenvolupament de les competències comunicativa i artística exigeix una coordinació el més eficaç possible amb totes les matèries lingüístiques i artístiques pel que fa a la recepció, producció i interacció oral, escrita i audiovisual.

Atès que la literatura està fortament connectada amb les disciplines artístiques, històriques i filosòfiques, el seu ensenyament resulta especialment apropiat per estudiar amb més profunditat les relacions culturals i aconseguir, així, una visió més global del saber i de la cultura, amb la presa de consciència sobre les diferents interpretacions que es fan dels fets i de les realitats.

L'existència de continguts literaris en les matèries comunes (català, castellà i llengua estrangera) i el diferent estatus de les matèries literàries fa que calgui preveure l'establiment de relacions entre aquests continguts i una forta coordinació entre aquestes matèries de manera que s'evitin les repeticions immotivades i, en canvi, s'afavoreixi la transferència d'aprenentatges.

Consideracions sobre el desenvolupament del currículum

L'estudi de la literatura ha de partir del contacte directe amb les obres de manera que el text esdevingui el centre de la matèria i no pretext per al coneixement de la història. L'autonomia interpretativa que es deriva d'aquest contacte no ha d'anar en detriment de la necessitat de trobar un suport documental a les interpretacions pròpies, que hauria de fer-se a través de la recerca en la biblioteca del centre i l'ús (ensinistrat) d'Internet, ja que cal valorar les lectures que saben treure més profit de les informacions textuais, cotextuais i contextuais.

La lectura d'obres literàries es pot reforçar amb materials diversos de la premsa, amb l'escolta de cançons i recitals de poesia, amb l'assistència a obres teatrals i al cinema, amb el visionament d'audiovisuais o d'altres.

Convé incorporar a l'aula la presència d'obres d'altres literatures per poder destacar la correspondència entre obres i autors i autores contemporanis que escriuen en llengües diferents, la qual cosa se situa en el marc de les propostes de la Unió Europea d'impulsar manuals (en concret d'història) amb continguts idèntics per a tots els països.

Els objectius fonamentals del treball sobre els textos, i altres produccions artístiques relacionades, seran l'estudi de la manipulació lingüística i d'altres llenguatges, la vehiculació de valors, la potència expressiva i, molt especialment, el contrast amb la vivència personal, l'acostament a la realitat actual per tal d'establir-hi un diàleg que faci esdevenir ben viu el llegat clàssic. Amb aquesta finalitat, entre d'altres, sembla adient tant el treball d'imitació, de transformació en altres gèneres i formats com la comparació, anàlisi i crítica de les diferents versions que d'aquestes obres es pugui disposar.

El procediment bàsic de treball de la matèria, atès que es parteix de la lectura de les obres, és l'anàlisi i el comentari degudament contextualitzats. Cal

afavorir que l'alumnat desenvolupi les capacitats bàsiques per poder acostar-se a la literatura.

Per això serà important afavorir el clima d'intercanvis i interaccions a l'aula. En aquesta línia se situa l'elaboració d'activitats de cerca a partir de la lectura i comentaris orals a la classe. A més, caldrà atendre de manera especial les exposicions orals, tot tenint present els recursos TIC/TAC per tal de donar-hi suport audiovisual.

Pel que fa als valors i les actituds, aquesta matèria ha de contribuir a desenvolupar en l'alumnat la personalitat pròpia, estimular la seva maduració intel·lectual i humana, ampliar el seu camp d'experiència, millorar el seu procés de socialització i la consciència de pertinença a diversos grups socials, i empènyer-lo alhora a perfeccionar la qualitat expressiva i formal dels seus discursos.

Quant a l'avaluació, en l'acreditació dels resultats s'haurà de tenir en compte: la participació en les sessions presencials, on s'inclouran els exàmens, proves i treballs puntuals (en aquests àmbit caldrà tenir molt en compte les exposicions orals de l'alumnat); la participació en les tasques dirigides, en especial les lectures d'obres completes i els treballs sobre aquestes obres; i el treball autònom.

Perquè aquesta avaluació compleixi la seva funció de valoració d'integració dels aprenentatges és essencial que inclogui, a més dels escrits, tasques orals productives. A més caldrà completar les dades amb l'observació sistemàtica de l'actuació dels estudiants durant les activitats d'aprenentatge (graelles d'observació amb descriptors de competències com els que ofereix el Portfolio Europeu de Llengües), la valoració de dossiers de treball o altres de similars.

Com a complement d'aquest darrer punt serà interessant la realització d'activitats d'avaluació formativa o formadora, ja que són essencials perquè el professorat pugui ajustar progressivament la seva acció docent a les necessitats dels estudiants i perquè l'alumnat esdevingui agent del seu progrés. Són les activitats d'autoavaluació i coavaluació, les quals, si es presenten associades al sistema d'avaluació sumativa o acreditativa, afavoreixen l'autonomia de l'aprenent que li ha de permetre fixar-se metes realistes d'aprenentatge, i planificar i executar les accions convenientes i necessàries per aconseguir-les.

OBJECTIUS

La matèria de literatura catalana del batxillerat té com a finalitat el desenvolupament de les capacitats següents:

1. Llegir, analitzar, explicar, apreciar, i valorar de manera crítica textos (complets o reculls de fragments representatius), de diferents gèneres literaris per tal d'interpretar-ne l'expressió de diferents contextos històrics i socials i com a element cabdal de plaer i d'enriquiment personal, valorant

les aportacions de la literatura a la comprensió, representació i interpretació del món i de la peripècia humana.

2. Conèixer, a partir de lectures d'obres completes o fragments representatius, les característiques i recursos dels gèneres, i les principals dades dels autors i autores i obres més representatius dels moviments estètics que configuren la literatura universal.
3. Comentar textos literaris, a partir de la seva lectura, i reconèixer les representacions de la realitat, tot precisant les relacions que s'estableixen entre autors i obres de diferents moments o tradicions literàries.
4. Identificar i comentar, a través de la lectura i, si cal, amb el suport d'altres mitjans, els temes que hi apareixen i el tractament que se'n fa segons el moment i la tradició literària.
5. Observar i analitzar les relacions que es poden establir entre les obres literàries i les de qualsevol manifestació artística: musicals, plàstiques, cinematogràfiques, audiovisuals.
6. Participar de manera activa, reflexiva i crítica en els comentaris necessaris per a la construcció de coneixements i la realització de tasques acadèmiques.
7. Planificar i estructurar amb rigor i adequació treballs acadèmics sobre temes literaris que prenguin com a base la lectura d'obres, per descriure les característiques observades, les contextualitzacions, els temes, entre altres.
8. Usar de manera crítica les fonts bibliogràfiques adequades per a l'estudi de la literatura a fi d'obtenir, interpretar i valorar informació i opinions diferents, i emprant amb autonomia i esperit crític les tecnologies de la informació i la comunicació.
9. Construir, per a la comunicació dels treballs literaris, discursos orals, escrits o audiovisuals coherents, correctes i adequats, i amb l'ús dels recursos adients, incloent-hi les TIC, a les diverses situacions de comunicació i a les diferents finalitats comunicatives de l'àmbit acadèmic i ser crític amb les pròpies produccions, per millorar-ne l'eficàcia comunicativa.
10. Elaborar textos de diferents menes i amb diferents suports i mitjans, a partir dels models literaris llegits i analitzats.
11. Valorar críticament diferents expressions culturals i artístiques per a una comunicació més bona amb totes les persones, comprenent alhora el valor relatiu de les convencions socioculturals i evitant els estereotips lingüístics i no lingüístics que comporten judicis de valor i prejudicis.

CONTINGUTS

Dimensió estètica i literària

Comprensió de discursos literaris

- Comprensió del discurs literari com a fenomen comunicatiu i estètic, com a vehicle de creació i de transmissió cultural i com a expressió de la realitat històrica i social, tot identificant la simbologia, els estereotips i els tòpics de l'imaginari col·lectiu de la nostra societat.
- Reconeixement de les característiques i els recursos emprats en les obres dels diferents gèneres i moviments literaris, amb la identificació i contextualització de manifestacions literàries diverses que es facilita amb la comparació entre produccions literàries i artístiques de tota mena, època i mitjà de comunicació.
- Reconeixement del ressò, la interpretació i l'expressió dels grans esdeveniments històrics i els canvis sociològics de l'època en què han estat escrites.
- Reflexió sobre els grans temes literaris, relacionant-los en obres de gèneres diversos i focalitzant-ho, bàsicament, en autors i autores contemporanis.
- Consolidació de l'autonomia lectora i apreciació de la literatura com a coneixement d'altres mons, temps i cultures amb la lectura d'obres completes i de fragments representatius de les produccions d'autors i autores, moviments i períodes representatius de la literatura.

Coneixement dels textos clàssics de la literatura

- Edat mitjana.

Narrativa: D. Juan Manuel.

Poesia tradicional i poesia culta. L'èpica, el Romancero, la .cuaderna vía. i el Libro de Buen Amor.

Transició cap al Renaixement: Juan de Mena i la poesia d'art major, Jorge Manrique i la poesia de Cancionero, Fernando de Rojas.

- Segles d'or.

Poesia renaixentista: Garcilaso de la Vega, Fray Luis de León, San Juan de la Cruz.

Narrativa renaixentista i barroca: El Lazarillo de Tormes. El Buscón. Miguel de Cervantes.

Teatre barroc: Félix Lope de Vega, Pedro Calderón de la Barca.

Poesia barroca: Luis de Góngora, Francisco de Quevedo.

- Segle XVIII.

Literatura il·lustrada i neoclàssica: Benito J. Feijoo, José Cadalso, Gaspar Melchor de Jovellanos, Leandro Fernández de Moratín.

- Segle XIX.

Prosa romàntica: Mariano J. de Larra.

Poesia romàntica: José de Espronceda, Gustavo A. Bécquer.

Teatre romàntic: Duque de Rivas, Antonio García Gutiérrez, José Zorrilla.

Narrativa realista: Benito Pérez Galdós, Leopoldo Alas .Clarín., Emilia Pardo Bazán.

- Segle XX. Des de començament de segle fins a 1939.

Narrativa: Pío Baroja, Miguel de Unamuno, .Azorín..

Poesia: Antonio Machado, Juan R. Jiménez.

Teatre: Ramón M. del Valle-Inclán.

Generació del 27: Federico García Lorca, Jorge Guillén, Pedro Salinas, Rafael Alberti, Luis Cernuda.

- Dels anys quaranta del segle XX a l'actualitat.

Narrativa: Carmen Laforet, Miguel Delibes, Rafael Sánchez Ferlosio, Camilo J. Cela, Luis Martín Santos, Carmen Martín Gaité, Juan Marsé, Eduardo Mendoza.

Poesia: Miguel Hernández, Blas de Otero, Gil de Biedma, José Ángel Valente.

Teatre: Miguel Mihura, Enrique Jardiel Poncela, Antonio Buero Vallejo.

- Literatura hispanoamericana.

Narrativa: Jorge L. Borges, Gabriel García Márquez, Mario Vargas Llosa.

Poesia: Pablo Neruda.

Participació en converses sobre textos literaris

- Participació en converses sobre literatura amb flexibilitat i eficàcia, matisant les opinions pròpies i responent adequadament en situacions d'humor, doble sentit, formals o de caire col·loquial.
- Gestió fluida i espontània de les converses en la realització de comentaris literaris i per a la construcció del coneixement.
- Ús de les estratègies necessàries per adequar-se en cada moment als altres participants en la conversa i per col·laborar-hi eficaçment.
- Ús de les estratègies necessàries per prendre la paraula o intervenir en el moment adequat i col·laborant perquè la conversa sigui reeixida; i per defensar els punts de vista personals sobre literatura amb precisió i respecte vers les altres persones.

Producció de discursos crítics i literaris

- Planificació, elaboració i comunicació (oral, escrita o audiovisual) de treballs acadèmics realitzats amb el rigor, adequació i sentit crític necessaris per mostrar l'anàlisi, contextualització, comentaris i interpretació de les obres llegides.
- Elaboració d'un discurs crític argumentat a partir de la lectura dels textos literaris.
- Elaboració, com a possible forma de treball complementari, de textos amb voluntat literària i l'ús de recursos retòrics propis del llenguatge literari a

partir de l'anàlisi i la imitació tècnica de models dels escriptors i escriptores que han estat objecte d'anàlisi.

- Actitud crítica davant les produccions pròpies per aplicar reflexivament els coneixements lingüístics (adequació, coherència, cohesió i correcció) i audiovisuals en la regulació de l'elaboració i en la millora dels textos finals.

Dimensió de recerca i tractament de la informació

- Planificació i execució individualment o en grup de projectes de recerca en literatura, en la realització dels quals calgui la captació, selecció processament i interpretació de dades i la comunicació oral, escrita i/o audiovisual dels resultats.
- Identificació i localització de la informació contrastant-ne el rigor i la credibilitat.
- Elaboració de continguts interpretant la vinculació entre diverses informacions i ampliant el coneixement.
- Elaboració del producte final amb la forma i el contingut adients.
- Comunicació pertinent del producte final i de les conclusions, a partir del coneixement dels canals de difusió.
- Ús de les eines TIC per a l'elaboració i la comunicació del coneixement.
- Identificació i utilització correcta de la informació contrastant-ne el rigor i la credibilitat i adequant-los a la seva funció en l'aprenentatge amb consciència de la dimensió ètica del maneig i ús de la informació (respectar els drets d'autoria, citar adequadament les fonts consultades seguint alguna norma acceptada, usar èticament la informació obtinguda).

Connexió amb altres matèries

Literatura catalana. Literatura universal

- Els continguts i objectius de les literatures són comuns.

Llengua i literatura

- Interacció, comprensió i expressió de missatges orals, escrits i audiovisuals.

Llatí. Grec

- Foment de la lectura d'obres literàries senceres o de fragments extensos, si es tracta d'obres gaire llargues.

Història de l'art. Història de la música i la dansa. Arts escèniques

- Anàlisi i interpretació de les obres d'art dins el seu context i establiment de relacions entre els moviments estètics i literaris i l'evolució artística.
- Context històric dels moviments estètics i literaris d'època contemporània.

- Relacions entre diferents llenguatges expressius.

Filosofia i ciutadania. Història de la filosofia

- Relació lingüística i simbòlica dels individus i les societats amb el seu entorn i context històric.
- Valoració de la incidència dels corrents filosòfics en l'evolució artística i literària.

CRITERIS D'AVUACIÓ

1. Valorar les aportacions de la literatura universal a la comprensió, representació i interpretació del món i de la peripècia humana i la lectura d'obres literàries com a mitjà de maduració personal.
2. Apreciar i valorar críticament textos dels diferents gèneres literaris, contextualitzant-los i fent comentaris raonats que mostrin les anàlisis fetes sobre els seus continguts i els recursos lingüístics emprats, i els lligams que es poden establir amb altres produccions literàries, artístiques o fets socials.
3. Identificar les característiques essencials i els recursos estilístics dels gèneres literaris: poesia, narrativa, teatre i assaig, relacionant-les amb les idees estètiques i les transformacions artístiques i històriques detectades en les obres o fragments llegits, analitzats i comentats a l'aula.
4. Llegir significativament les obres programades de literatura universal, tot valorant-ne la capacitat de comprensió i d'interpretació, així com l'enriquiment personal aportat.
5. Analitzar, comentar i interpretar textos literaris, reconeixent les representacions de la realitat que presenten, tot aplicant-hi els coneixements adquirits sobre els temes, els recursos literaris i els moviments i períodes literaris i precisant les relacions amb altres produccions literàries o artístiques.
6. Usar la comparació de produccions de diferents orígens per explicar les influències, coincidències o diferències entre les diferents literatures, moviments, períodes o manifestacions.
7. Participar de manera activa, reflexiva i crítica en converses per a la construcció de coneixements i la comprensió dels textos literaris que es comenten a l'aula.
8. Planificar i estructurar amb rigor i adequació treballs acadèmics sobre temes literaris (obres o fragments) que prenguin com a base la lectura d'obres, amb autonomia i esperit crític, i usar les tecnologies de la informació i la comunicació.
9. Fer exposicions orals o audiovisuals coherents, correctes i adequades, amb l'ús dels recursos adients, que expressin anàlisis i valoracions de les obres literàries, les pròpies opinions, tot acceptant les opinions de les altres persones.

10. Elaborar textos de diferents menes i amb diferents suports, a partir dels models literaris llegits i analitzats, com a instruments per a l'increment del cabal de la pròpia experiència personal.